

Etický metakodex

Přijatý Valným shromážděním EFPA v Granadě roku 2005*

1. Preambule

Psychologové rozvíjejí validní a spolehlivý soubor vědomostí založených na výzkumu a tyto vědomosti aplikují na psychologické procesy a lidské chování v nejrůznějších kontextech. Přitom zauímají různé role v takových oblastech, jako je výzkum, vzdělávání, diagnostika, terapie, poradenství a práce soudních znalců, abychom jmenovali alespoň některé.

Také se snaží pomáhat vytvářet poučené veřejné mínění a činit správná rozhodnutí týkající se lidského chování a usilují o to, aby své privilegované vědomosti používali ke zlepšení životních podmínek jedinců i celé společnosti.

Evropská federace psychologických asociací je zodpovědná za to, aby zajistila, že etické kodexy jejích členských asociací budou v souladu s následujícími základními principy, jež mají poskytovat obecný filosofický základ a vedení ve všech situacích, s nimiž se profesionální psychologové mohou setkat.

Národní asociace by měly vyžadovat, aby jejich členové pokračovali v rozvíjení svých znalostí etické problematiky, a měly by také podporovat výcvik, který to může zajistit. Národní asociace by měly svým členům poskytovat konzultace a podporu v etických otázkách.

EFPA poskytuje jako vodítko pro obsah etických kodexů svých členských asociací svůj Metakodex. Etický kodex jednotlivých asociací by měl pokrývat všechny aspekty profesionálního chování jejích členů. Rady ohledně obsahu etických kodexů by měly být čteny společně s etickými principy.

Etické kodexy členských asociací by měly být založeny na etických principech specifikovaných níže. V žádném případě by s nimi neměly být v rozporu.

Národní asociace by měly mít vypracované postupy k prošetření stížností na své členy a k rozhodování o nich a také mediační, nápravné a disciplinární postupy, aby mohly rozhodnout, jaká opatření budou nutná s ohledem na povahu a závažnost stížnosti.

*) Původní Metakodex byl přijat valnou hromadou v Aténách roku 1995. Přepřacované vydání bylo schváleno Valným shromážděním EFPA v Granadě roku 2005.

2. Etické principy

2.1 Respekt k právům člověka a jeho důstojnosti

Psychologové chovají náležitý respekt k základním právům, důstojnosti a důležitosti všech lidí a podporují jejich rozvíjení. Respektují práva jedinců na soukromí, důvěrnost informací, sebeurčení a autonomii v souladu s dalšími profesionálními závazky psychologa a se zákony.

2.2 Kompetence

Psychologové se ve své práci snaží zajistit a udržet vysoký standard kompetence. Uznávají hranice svých konkrétních kompetencí a omezenost svých odborných znalostí. Poskytují jen ty služby a používají jen ty techniky, pro které mají kvalifikaci na základě vzdělání, výcviku a zkušenosti.

2.3 Zodpovědnost

Psychologové jsou si vědomi profesionální a vědecké odpovědnosti vůči svým klientům, vůči komunitě a společnosti, v níž pracují a žijí. Psychologové se vyhýbají tomu, aby někoho poškodili, a nesou zodpovědnost za své jednání. Pokud je to možné, ujišťují se, že jejich služby nejsou zneužívány.

2.4 Integrita

Psychologové se snaží podporovat integritu ve vědeckém bádání, ve výuce i v psychologické praxi. Při těchto aktivitách jsou psychologové čestní, spravedliví a respektují druhé. Snaží se relevantním stranám objasnit role, jež zastávají, a v souladu s těmito rolami také náležitě vystupovat a jednat.

3. Obsah etických kodexů členských asociací

V následujícím Metakodexu se termínem „klient“ rozumí jakékoli osoby, pacienti, osoby ve vztahu vzájemné závislosti nebo organizace, s nimiž mají psychologové profesionální vztah, včetně vztahů nepřímých.

Etické kodexy profesionálních psychologů musejí brát v úvahu toto:

- Profesionální chování psychologa musí být posuzováno v rámci jeho odborné role, charakterizované profesionálním vztahem.
- Nerovnováha vědomostí a rozložení moci vždy ovlivňuje profesionální vztahy psychologa s klienty a kolegy.
- Čím větší je nerovnost v profesionálním vztahu a čím vyšší je závislost klientů, tím silnější je zodpovědnost profesionálního psychologa.
- Odpovědnost psychologa je třeba posuzovat v kontextu stadia profesionálního vztahu.

Vzájemná závislost těchto čtyř principů

Mělo by se mít na paměti, že mezi čtyřmi hlavními principy s jejich specifikacemi bude vždy silná vzájemná závislost.

Pro psychology to znamená, že vyřešení etické otázky nebo dilematu bude vyžadovat zamyšlení a často i dialog s klienty a kolegy, při němž bude třeba zvážit různé etické principy. Činit rozhodnutí a podnikat nějaké kroky je nutné i v situacích, kdy stále ještě přetrvávají vzájemně neslučitelné problémy.

3.1 Respekt k právům člověka a jeho důstojnosti

3.1.1 Obecný respekt

i) Uvědomování si a respekt prokazovaný vědomostem, vhladu, zkušenostem a odborným znalostem klientů, relevantních třetích stran, kolegů, studentů a celkově veřejnosti.

ii) Uvědomování si individuálních a kulturních rozdílů a rozdílů rolí včetně těch, jež jsou způsobeny hendikepem, příslušností k určitému pohlaví, sexuální orientací, rasovou a národnostní příslušností, původem, věkem, náboženstvím, jazykem a socioekonomickým statutem.

iii) Vyhýbání se praktikám, jež jsou výsledkem nespravedlivé předpojatosti a mohou vést k nespravedlivé diskriminaci.

3.1.2 Soukromí a důvěrnost informací

i) Omezení vyžadování a šíření informací pouze na ty, jež jsou potřebné k profesionálním účelům.

ii) Adekvátní uchovávání a nakládání s informacemi a záznamy v jakékoli formě k zajištění důvěrnosti, včetně přijetí dostatečných bezpečnostních opatření k tomu, aby bylo možné zachovat anonymitu údajů, je-li to vhodně, a omezení přístupu ke zprávám a záznamům jen na ty osoby, jež mají legitimní potřebu se s nimi seznámit.

iii) Povinnost, aby si byli klienti i ostatní, kteří mají profesionální vztah, vědomi omezení v souladu se zákonem o zachování důvěrnosti informací.

iv) Pokud právní systém vyžaduje odhalení důvěrných informací, má psycholog povinnost poskytovat jen ty informace, jež jsou pro danou věc relevantní. Jinak má zachovat diskrétnost.

v) Rozpoznání napětí, které může vzniknout mezi zachováním důvěrnosti informací a ochranou klienta nebo relevantních třetích stran.

vi) Uznání práv klientů na přístup k záznamům a zprávám o nich samotných a na získání potřebné pomoci a rady. Tím bude zajištěno, že klient získá přiměřené a srozumitelné informace a psycholog bude jednat v jeho nejlepším zájmu. Toto právo na náležité informace bude rozšířeno i na osoby zapojené do jiných profesionálních vztahů, např. na účastníky výzkumu.

vii) Vedení a uchovávání záznamů a psaní zpráv, aby byl umožněn přístup pro klienta, který zajistí zachování důvěrnosti informací ve vztahu k druhým lidem.

3.1.3 Informovaný souhlas a svobodné poskytnutí souhlasu

i) Objasnění a kontinuální diskuze o profesionálním jednání, postupech a pravděpodobných následcích psychologova jednání. Tím bude zajištěno, že klient poskytne informovaný souhlas před psychologickou intervencí a během ní.

ii) Objasnění postupů používaných při pořizování záznamů a podávání zpráv.

iii) Uznání skutečnosti, že může být víc než jeden klient, a že může jít o klienty prvního a druhého řádu, kteří mají s psychologem různé profesionální vztahy, z čehož pro psychologa vyplývá široká škála zodpovědnosti a závazků.

3.1.4 Sebeurčení

i) Maximalizace autonomie a sebeurčení klienta, včetně obecného práva stát se součástí profesionálního vztahu s psychologem a ukončit ho, přičemž uznáváme potřebu vyvážit autonomii závislostí a kolektivními akcemi.

ii) Specifikace omezení takového sebeurčení beroucí v úvahu faktory, jako je klientův vývojový věk, duševní zdraví a omezení stanovená soudními procesy.

3.2 Kompetence

3.2.1 Etické povědomí

Povinnost mít dobré znalosti v oblasti etiky včetně etického kodexu a integrovat etická témata do profesionální praxe.

3.2.2 Omezení kompetence

Povinnost vykonávat praxi v rámci kompetence, jež se odvozuje ze vzdělání, výcviku a praxe.

3.2.3 Omezení postupů

i) Povinnost být si vědom omezení postupů u jednotlivých úkolů i omezeně platnosti závěrů, jež mohou být odvozeny za různých okolností a pro různé účely.

ii) Povinnost vykonávat praxi v rámci psychologické komunity a mít povědomí o důležitém vývoji teorií a metod v rámci této komunity.

iii) Povinnost uvést do rovnováhy potřebu být při používání nových metod opatrný a uznání, že se vždy budou objevovat nové oblasti praxe i nové metody a že jde o pozitivní vývoj.

3.2.4 Neustálý rozvoj

Povinnost pokračovat v profesním rozvoji.

3.2.5 Neschopnost

Povinnost nevykonávat praxi, když jsou schopnosti či úsudek nepříznivě ovlivněny, a to i když jde pouze o dočasné problémy.

3.3 Zodpovědnost

3.3.1 Obecná zodpovědnost

- i) Za kvalitu a následky profesionálního jednání psychologa.
- ii) Nepoškodit dobrou pověst profese.

3.3.2 Prosazování vysokého standardu

Prosazování a udržování vysokého standardu vědecké a profesionální činnosti a požadavek, aby psychologové organizovali své aktivity v souladu s etickým kodexem.

3.3.3 Vyhýbání se poškození

- i) Vyhýbání se nesprávnému používání psychologických znalostí nebo praxe a minimalizace poškození, jež je předvídatelně a nevyhnutelné.
- ii) Uznání potřeby zvláštní péče, již je třeba věnovat při provádění výzkumu nebo pronášení odborných soudů týkajících se osob, které k tomu nedaly souhlas.

3.3.4 Kontinuita péče

- i) Zodpovědnost za nezbytnou kontinuitu odborné péče o klienty, včetně spolupráce s dalšími odborníky a učinění náležitých opatření v případě, že psycholog musí přerušit nebo ukončit svou angažovanost v případě.
- ii) Zodpovědnost vůči klientovi po formálním ukončení profesionálního vztahu.

3.3.5 Rozšířená zodpovědnost

Převzetí obecné zodpovědnosti za vědecké a odborné aktivity, včetně etických standardů, u zaměstnanců, asistentů, osob a studentů pod dohledem mentora.

4. Řešení dilemat

Uznání skutečnosti, že se etická dilemata objevují a že je zodpovědností psychologa taková dilemata objasnit a konzultovat je s kolegy a případně i národními asociacemi a informovat relevantní druhé osoby o požadavcích etického kodexu.

4.4 Integrita

4.4.1 Uznání profesních omezení

Povinnost používat sebereflexi a být otevřený v otázce osobních a profesních omezení a doporučení v obtížných situacích vyhledat profesionální radu a pomoc.

4.4.2 Poctivost a přesnost

- i) Přesnost při prezentování relevantní odborné způsobilosti, vzdělání, zkušeností, schopností a příslušnosti k různým organizacím či skupinám.
- ii) Přesnost při prezentaci informací a povinnost uznávat existenci alternativních hypotéz, důkazů či vysvětlení a nezatajovat je.
- iii) Poctivost a přesnost v souvislosti s jakýmkoli finančními důsledky profesionálních vztahů.
- iv) Uznání potřeby přesnosti a uznání omezené platnosti závěrů a názorů vyjádřených v odborných zprávách a prohlášeních.

4.4.3 Přímočarost a otevřenost

- i) Obecná povinnost poskytovat informace a vyhýbat se podvodům ve výzkumu a v odborné praxi.
- ii) Povinnost neodpírat informace a nezapojovat se do dočasného podvádění, pokud existují alternativní postupy. Pokud k podvádění přece jen dojde, existuje povinnost informovat o něm a obnovit důvěru.

4.4.4 Konflikt zájmů a zneužívání

- i) Uvědomování si problémů, jež mohou pramenit z duálního vztahu, a povinnost vyhýbat se takovým duálním vztahům, v nichž se snižuje potřebný profesionální odstup nebo které mohou vést ke konfliktu zájmů nebo ke zneužívání klienta.
- ii) Povinnost nezneužívat profesionální vztah k dalším osobním, náboženským, politickým nebo jiným ideologickým zájmům.
- iii) Vědomí toho, že konflikt zájmů a nerovnoměrně rozložení moci ve vztahu může přetrvávat, i když je profesionální vztah oficiálně ukončen, a že se na danou situaci může stále vztahovat profesionální zodpovědnost.

4.4.5 Jednání kolegů

Povinnost rozumně kritizovat profesionální jednání kolegů a podniknout kroky k informování kolegů, a je-li to vhodné, uvědomit příslušné profesní asociace a úřady, pokud se objeví možnost, že došlo k neetickému jednání.

Prohlášení o etickém kodexu

Já.....narozen /a.....
prohlašuji, že jsem se seznámil /a s Etickým metakodexem vydaným Evropskou
federací psychologických asociací, a že budu vykonávat práci psychologa
v souladu s tímto kodexem.

V.....dne.....

Podpis.....